

Adam Pawlewicz¹

Katarzyna Pawlewicz²

Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Olsztyn

Zróżnicowanie przestrzenne produkcji ekologicznej w Polsce

Spatial differentiation of organic agricultural production in Poland

Abstract. Poland has favourable natural conditions for development of the ecological agriculture. The aim of this article is to display and evaluate the spatial differentiation of production of raw material for food products coming from organic farms as well as of processing of these products in Poland. A comparative analysis was conducted using the GUS statistical data, the IJHARS data as well as those from the Ministry of Agriculture and Rural Development, related to organic farming as well as to food processing plants producing the organic food in Poland.

Key words: organic agriculture, organic food processing, organic production

Synopsis. Polska posiada sprzyjające warunki naturalne do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Celem artykułu jest przedstawienie i ocena zróżnicowania przestrzennego produkcji surowców żywnościowych pochodzących z gospodarstw produkującymi metodami ekologicznymi oraz przetwórstwa tych produktów w Polsce. Przeprowadzono analizę porównawczą, wykorzystując dane statystyczne z opracowań GUS, IJHARS oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, dotyczące gospodarstw produkujących metodami ekologicznymi oraz przetwórnictwa produkujących ekologiczną żywność w Polsce.

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, przetwórstwo ekologiczne, produkcja ekologiczna

Wstęp

Rosnące zainteresowanie w Polsce działalnością przyjazną środowisku sprzyja popularyzacji idei produkcji ekologicznej. Zmieniające się oczekiwania konsumentów w stosunku do żywności wzmagają to zjawisko. Coraz bardziej świadome pod względem ekologicznym społeczeństwo wie, co chce jeść. Sprawia to wzrost zainteresowania żywnością produkowaną z surowców pochodzących z gospodarstw stosujących metody ekologiczne oraz przetwarzanych w przetwórnictwach ekologicznych.

W Polsce są sprzyjające warunki przyrodnicze do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Dodatkowo rosnące znaczenie dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu w polityce unijnej stwarza możliwości wykorzystania naturalnych uwarunkowań do rozwoju produkcji ekologicznej, między innymi przez wdrażane programy pomocy rolnikom prowadzącym produkcję ekologiczną.

Istnieje wiele przesłanek do rozwoju produkcji ekologicznej w Polsce. Poczynając od rozdrobnionej struktury agrarnej przez duże rezerwy siły roboczej na obszarach wiejskich,

---

¹ Dr, email: adampawlewicz@uwm.edu.pl

² Dr inż.

relatywnie niski stopień, w stosunku do pozostałych członków Unii Europejskiej, zanieczyszczenia środowiska oraz wzrost zainteresowania i popytu na produkty ekologiczne, kończąc na rosnącym eksporcie żywności ekologicznej. Z drugiej strony występują problemy związane z brakiem koncentracji produkcji, rozdrobnieniem, a także finansowaniem zmian strukturalnych w rolnictwie oraz inwestycji w przetwórstwie.

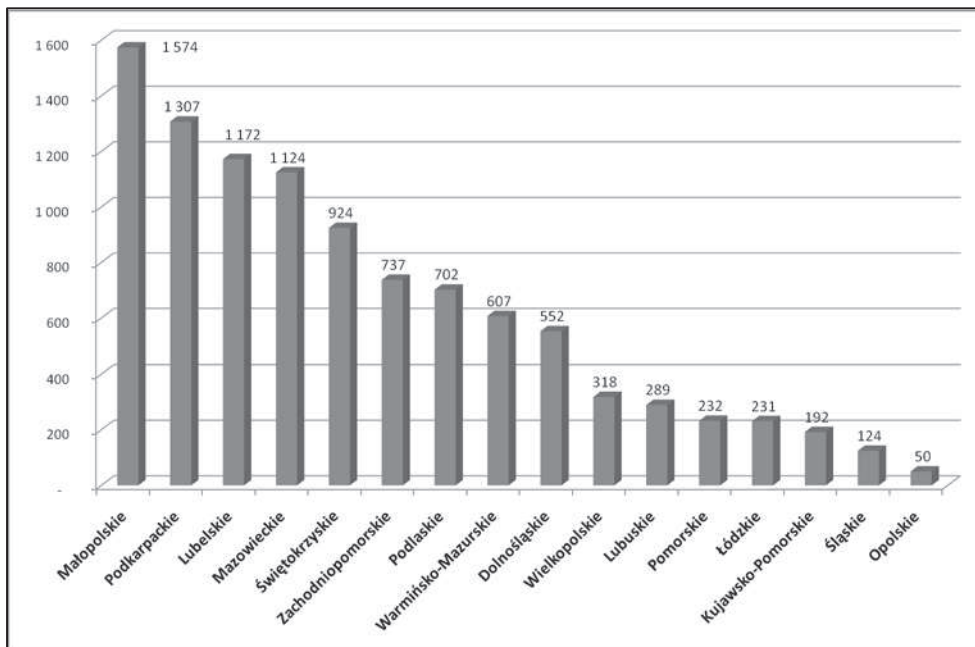
W związku z tym istotne wydaje się poznanie oraz ocena zróżnicowania przestrzennego rolnictwa i przetwórstwa ekologicznego w Polsce. Podstawowymi źródłami danych wykorzystanych w artykule były materiały Głównego Urzędu Statystycznego, Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczące gospodarstw produkujących metodami ekologicznymi oraz przetwórci produkujących ekologiczne artykuły żywnościowe w Polsce.

Zróżnicowanie przestrzenne rolnictwa ekologicznego w Polsce

Od 1990 r. w naszym kraju rolnictwo produkujące metodami ekologicznymi rozwijało się stosunkowo wolno. W 1990 r. odnotowano tylko 27 gospodarstw produkujących metodami ekologicznymi. Do 1999 r. dynamika wzrostu liczby omawianych gospodarstw była słaba. W roku tym było zaledwie 555 gospodarstw. W 2001 r. natomiast zanotowano prawie 200% przyrostu liczby gospodarstw. Według statystyk jednak dopiero w 2004 r. nastąpił widoczny wzrost zainteresowania produkcją surowców żywnościowych metodami ekologicznymi. Było to związane z wstąpieniem naszego kraju do Unii Europejskiej, usunięciem barier granicznych w handlu oraz wdrażaniem programów wsparcia dla produkcji metodami ekologicznymi. Integracja z Unią Europejską to poszerzenie rynków zbytu, które są w stosunku do żywności ekologicznej niezwykle chłonne, ale także dostęp do wsparcia finansowego tego typu działalności. W 2004 r. było już zatem 3 760 gospodarstw ekologicznych (z certyfikatem i w okresie przestawiania), rok później już 7 182, a w 2006 r. odnotowano ogółem 9 187 gospodarstw ekologicznych. W 2007 r., według informacji Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, szacuje się, że w Polsce działa 10 135 gospodarstw ekologicznych [Stan ... 2007].

Prognozy Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi zapowiadają bardzo dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego w przyszłości. Wskazują one, że do 2012 r. będzie około 18 tys., a w 2013 r. około 20 tys. gospodarstw ekologicznych [Plan ... 2007].

Analizując rozmieszczenie przestrzenne gospodarstw produkujących metodami ekologicznymi w Polsce można zauważyć, że na dzień 30 czerwca 2007 r. było ogółem 10 135 tego typu podmiotów. Najwięcej zarejestrowano w województwie małopolskim (1 574 gospodarstwa). Wśród województw wyróżniających się liczbą gospodarstw prowadzących produkcję ekologiczną należy również wskazać województwa podkarpackie, lubelskie i mazowieckie (odpowiednio 1 307, 1 172 i 1 124 gospodarstwa). Z kolei najmniej gospodarstw ekologicznych odnotowano w województwach opolskim i śląskim (50 i 124 gospodarstwa). Relatywnie mało gospodarstw ekologicznych znajdowało się w województwach kujawsko-pomorskim (192), łódzkim (231), pomorskim (232), lubuskim (289) czy wielkopolskim (318) (rys. 1 i 2).

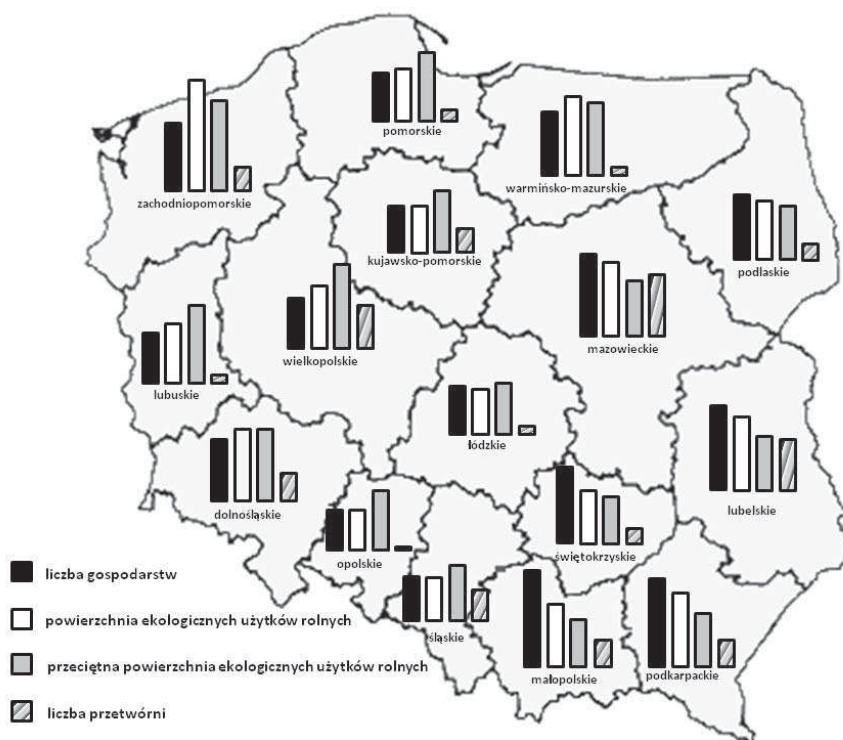
Rys. 1. Liczba gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi według województw w 2007 r.*
 Fig. 1. Number of farms producing with organic methods in 2007, by provinces

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GIHARS [Stan... 2007].

Gospodarstwa ekologiczne w Polsce znajdują się głównie na południu i wschodzie kraju (60,2% ogółu gospodarstw ekologicznych w Polsce). Wyjątek stanowiło województwo zachodniopomorskie, gdzie funkcjonowało 737 gospodarstw produkujących żywnościowe surowce ekologiczne, co stanowiło 7,3% ogółu gospodarstw ekologicznych (rys. 2).

Pod względem powierzchni ekologicznych użytków rolnych największy areal znajdował się w województwie zachodniopomorskim (42 430,9 ha) stanowiąc blisko jedną piątą ogólnej powierzchni tych gruntów. Ustalono także, że tutaj jest największy przeciętny areal ekologicznych użytków rolnych przypadających na pojedyncze gospodarstwo równy 62,6 ha. W kolejnym z województw, warmińsko-mazurskim, powierzchnia ekologicznych użytków rolnych wynosiła prawie o połowę mniej bo „zaledwie” 23 990,8 ha, co stanowiło 10,5% całej powierzchni tego typu użytków w Polsce. Przeciętny areal ekologicznych użytków rolnych w jednym gospodarstwie w tym województwie wyniósł blisko 41 ha, jednakże w województwach wielkopolskim i lubuskim odnotowano wyższe wartości średnie, analogicznie 55 ha i 47,2 ha. Z kolei najmniejszy areal ekologicznych użytków rolnych, podobnie jak w przypadku liczby gospodarstw ekologicznych, znajdował się w województwie opolskim (1 196,2 ha). Stanowił on zaledwie 0,5% ogólnej powierzchni ekologicznych użytków rolnych, a przeciętna powierzchnia w gospodarstwie na tym obszarze wynosiła 26 ha. Najmniejszą przeciętną powierzchnią ekologicznych użytków rolnych przypadająca na jedno gospodarstwo odnotowano w 2006 r. w województwie

świętokrzyskim (10 ha) i małopolskim (10,1 ha) (rys. 2 i 3). Należy nadmienić, że ogólna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce w omawianym okresie wynosiła 228 009,5 ha, a średni areal przypadający na jedno gospodarstwo ekologiczne 24,8 ha.

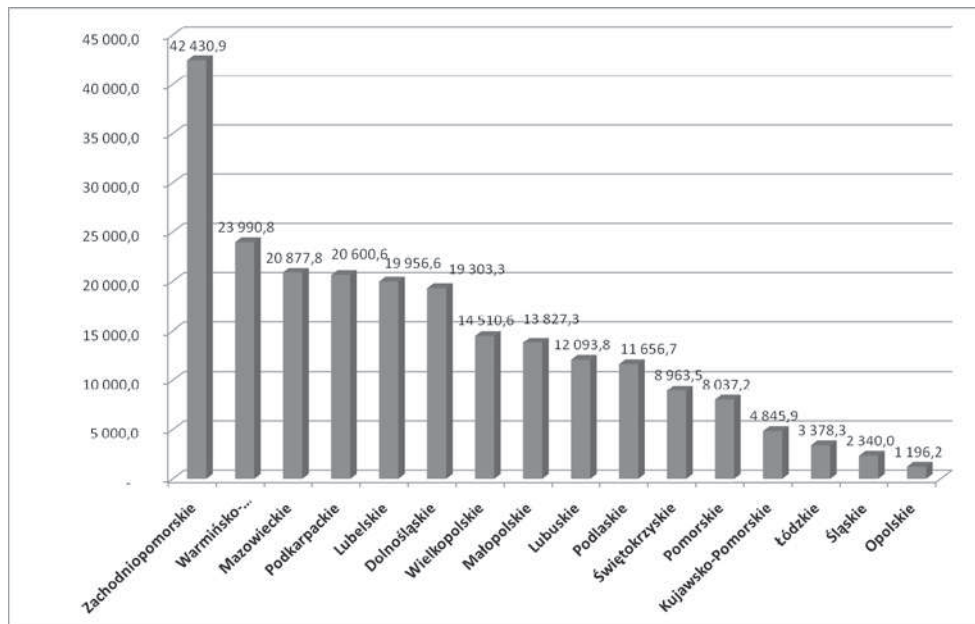

Rys. 2. Mapa poglądowa zróżnicowania przestrzennego omawianych cech
 Fig. 2. Demonstrative map of spatial differentiation of features analysed

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS oraz GIJHARS, dane poddano „rangowaniu” w celu ujednolicenia rysunku.

W strukturze przestrzennego zróżnicowania pod względem powierzchni ekologicznych użytków rolnych można zauważyć, że największe arealy znajdują się głównie w województwach położonych na zachodzie oraz wschodzie Polski (rys 2.).

Największe przeciętne arealy ekologicznych użytków rolnych przypadające na jedno gospodarstwo ekologiczne są w województwach zachodnich i północnych (zachodniopomorskie, wielkopolskie, lubuskie, warmińsko-mazurskie, dolnośląskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie), natomiast najmniejsze głównie w województwach południowo-wschodnich (świętokrzyskie, małopolskie, łódzkie, podkarpackie, podlaskie, lubelskie) (rys. 3).

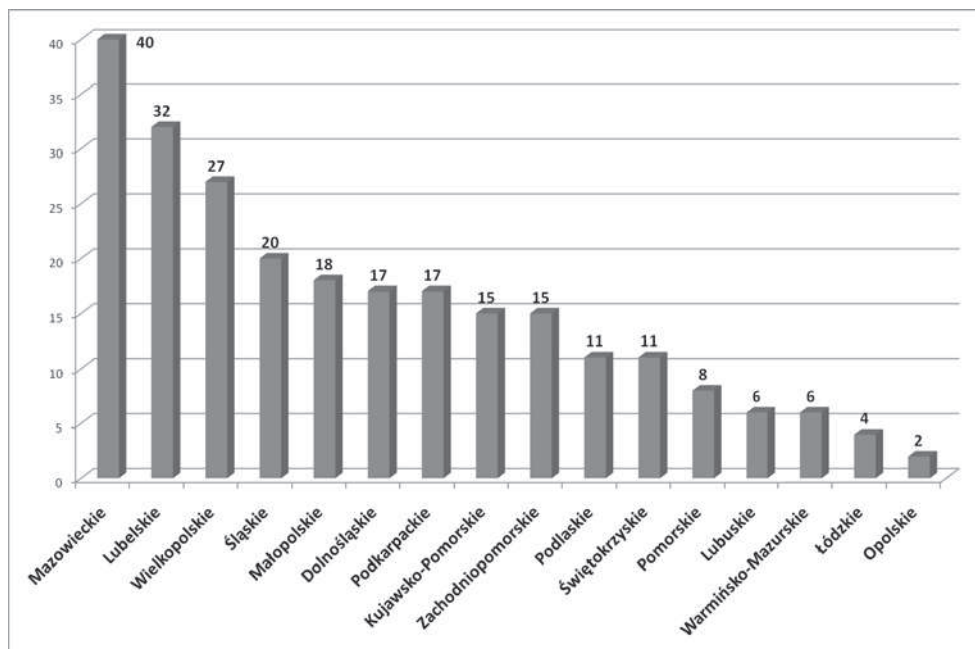
Rys. 3. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych według województw w 2006 r., ha
 Fig. 3. The surface of organic farmlands in 2006 by province, hectare

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS i GIJHARS.

Zróźnicowanie przestrzenne przetwórstwa ekologicznego w Polsce

W ostatnich latach obserwujemy stały wzrost liczby podmiotów gospodarczych zajmujących się przetwórstwem surowców żywnościowych produkowanych w gospodarstwach wytwarzających metodami ekologicznymi. Według informacji Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w czerwcu 2007 roku było zarejestrowanych 249 przetwórni. Od 2001 r. jest to wzrost ogromny, ponieważ wówczas działało zaledwie 15 tego typu podmiotów gospodarczych. Podobnie zatem jak w przypadku rolnictwa ekologicznego, również ogniwo agrobiznesu zajmujące się przetwórstwem surowców z gospodarstw ekologicznych charakteryzuje się wysoką dynamiką wzrostową.

W 2007 roku najwięcej przetwórni ekologicznych było zlokalizowanych w województwach mazowieckim (40 przetwórni), lubelskim (32), wielkopolskim (27), śląskim (20), małopolskim (18). Z kolei najmniej podmiotów gospodarczych zajmujących się przetwórstwem ekologicznych surowców żywnościowych znajdowało się w województwach opolskim (2 przetwórnie), łódzkim (4), warmińsko-mazurskim (6), lubuskim (6), pomorskim (8) (rys. 2 i 4).

Rys. 4. Liczba przetwórnictw ekologicznych według województw w Polsce w 2007 r.
 Fig. 4. Number of organic food processing plants in Poland in 2007, by province

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GIJHARS [Stan... 2007].

Podsumowanie

Korzystne walory przyrodnicze, zmieniająca się świadomość ekologiczna społeczeństwa oraz rosnący popyt na produkty ekologiczne w naszym kraju, jak również uwarunkowania społeczno-ekonomiczne polskiej wsi, sprzyjają rozwojowi produkcji ekologicznych surowców oraz przetworzonych artykułów spożywczych. Powoduje to wzrost zainteresowania tego typu działalnością gospodarczą wśród rolników, przetwórców oraz dystrybutorów. Jednakże bardzo istotne dla progresji tego procesu jest przestrzenne zróżnicowanie produkcji ekologicznej pod względem liczby gospodarstw, powierzchni upraw czy liczby podmiotów przetwarzających. Należy zatem pamiętać, że nie tylko ważny jest rynek produktów ekologicznych, ale również predyspozycje środowiskowe danego regionu.

Prezentowane w pracy dane wskazują, że występuje zróżnicowanie przestrzenne produkcji ekologicznej w Polsce. Są to przede wszystkim regiony zachodniej (głównie północnej) i wschodniej (głównie południowej) Polski. W tych regionach znajduje się aż 67,5% (wraz z województwem zachodniopomorskim) ogólnej liczby gospodarstw ekologicznych, które uprawiają ponad 64% powierzchni ekologicznych użytków rolnych.

Literatura

- Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 r. Informacje i opracowania statystyczne. [2008]. GUS, Warszawa.
- Ochrona środowiska 2007. Informacje i opracowania statystyczne. [2007]. GUS, Warszawa.
- Plan Działań dla Żywności Ekologicznej i Rolnictwa w Polsce na lata 2007-2013 [2007]. *Biuletyn Informacyjny, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi*, nr 4, ss. 10-11.
- Stan i tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce (na dzień 31 grudnia 2005 r.). [2006]. IJHARS, Warszawa.
- Stan i tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce (na dzień 30 czerwca 2007 r.). [2007]. IJHARS, Warszawa.